

УДК 342.951

I. М. КОВАЛЬОВ,

здобувач

Харківського національного університету внутрішніх справ

ПРАВООХОРОННІ ОРГАНІ ЯК СУБ'ЄКТИ СФЕРИ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ

Проаналізовано поняття фізичної підготовки, фізичної культури і спорту, окреслено їх взаємозалежність. Досліджено сутність поняття правоохоронних органів, встановлено їх перелік. Доведено, що правоохоронні органи є суб'єктами сфери фізичної культури і спорту.

У сучасних умовах соціально-економічних та політических перетворень, у період системного реформування нашої держави, особливого значення набувають питання зміщення фізичного і духовного здоров'я людини, формування здорового способу її життя. Останнє як ніколи сприяє посиленню ролі фізичної культури і спорту в повсякденному житті не лише пересічного українця чи суспільства, а й держави в цілому, адже для забезпечення захисту задекларованих останньою принципів верховенства права, основних прав та законних інтересів громадян, зміщення дисципліни і законності держава в особі правоохоронних органів має спершу забезпечити належний рівень фізичної підготовки їх працівників та претендентів та відповідні посади. Саме тому належний рівень фізичної підготовки є однією з обов'язкових вимог до підготовки представників правоохоронних органів. При цьому в загальному розумінні фізична підготовка спрямована на зміщення здоров'я, досягнення певного рівня фізичного розвитку, виховання фізичних якостей тощо.

Діяльності правоохоронних органів в цілому та окремих її аспектів зокрема приділяють увагу такі науковці, як: М. І. Ануфрієв, О. М. Бандурка, О. К. Безсмертний, М. В. Джрафова, С. Ф. Денисюк, А. Т. Комзюк, В. В. Ковалська, О. М. Музичук тощо.

Окремі питання правового регулювання фізичної культури і спорту досліджують такі вчені, як: І. В. Арістова, О. В. Джрафова, В. О. Іванцов, Ю. М. Репкіна, Н. Г. Ярова тощо. Однак більшість робіт у даній сфері розглядають переважно питання правового регулювання спорту (Ю. М. Мічура, В. Н. Платонов, С. М. Стороженко), цивільно-правових аспектів даних суспільних відносин (О. С. Августимова, С. В. Алексєєв, О. М. Брілліантова, В. В. Кузін, І. С. Кузнецов, М. Є. Кутепов, М. Ю. Мінаєв, С. І. Нагін, А. О. Романов тощо).

Разом з тим питання участі правоохоронних органів у суспільних відносинах сфери фізичної

культури і спорту не були предметом розгляду ні вчених, що торкалися дослідження безпосередньо діяльності перших, а ні тих, які приділили увагу характеристиці актуальних питань фізичної культури і спорту. Тож **мета** даної статті полягає у визначенні місця та ролі правоохоронних органів у сфері фізичної культури і спорту.

Зазначена мета дослідження зумовлює постановку та вирішення наступних завдань: виходячи із положень чинних нормативних актів, довести, що правоохоронні органи є суб'єктами сфери фізичної культури і спорту; визначити перелік правоохоронних органів в Україні; визначити конкретні правоохоронні органи, де має здійснюватись фізична підготовка, що є основою для визнання їх суб'єктами сфери фізичної культури і спорту.

Перше, що дає нам підстави говорити про зв'язок сфери фізичної культури і спорту, є нормативно закріплений положення про місце фізичної підготовки в діяльності правоохоронних органів (ст. 30 Закону України «Про фізичну культуру і спорт» [1]). Так, законодавець акцентує увагу на тому, що фізична підготовка є складовою частиною загальної системи навчання та виховання особового складу і спрямована на забезпечення їх фізичної готовності до професійної діяльності. Фізична підготовка особового складу працівників правоохоронних органів є важливим фактором підвищення їх бойової ефективності до виконання завдань. При цьому якість фізичної підготовленості кожного працівника правоохоронного органу враховується під час його призначення на відповідну посаду, а також під час присвоєння чергових спеціальних і військових звань.

До загальних завдань фізичної підготовки можна віднести: розвиток і постійне вдосконалення витривалості, сили, швидкості, оволодіння навичками рукопашного бою, зміщення здоров'я і підвищення стійкості організму до дії несприятливих факторів професійної діяльності тощо.

У процесі фізичної підготовки формуються теоретичні знання і організаційно-методичні навички. Фізична підготовка повинна сприяти підвищенню спеціальної підготовки, вихованню моральних і психічних якостей особового складу, вдосконаленню бойової злагодженості правоохоронних органів.

Окремо варто відзначити, що згідно зі ст. 1 Закону України «Про фізичну культуру і спорт» фізична підготовка розглядається як складова фізичного виховання різних груп населення, що полягає у формуванні рухових умінь та навичок людини, розвитку її фізичних якостей і здібностей з урахуванням особливостей професійної діяльності. У свою чергу фізичне виховання різних груп населення слід розглядати як напрям фізичної культури, пов’язаний із процесом виховання особи, набуттям нею відповідних знань та умінь з використання рухової активності для всеобщого розвитку, оздоровлення та забезпечення готовності до професійної діяльності та активної участі в суспільному житті. Окрім фізичного виховання різних груп населення, до напрямів фізичної культури законом також віднесено масовий спорт та фізкультурно-спортивну реабілітацію. Отже, фізична культура – це діяльність суб’єктів сфери фізичної культури і спорту, спрямована на забезпечення рухової активності людей з метою їх гармонійного, передусім фізичного, розвитку та ведення здорового способу життя.

Не вдаючись у полеміку щодо співвідношення понять «фізична культура» і «спорт», варто підтримати позицію, згідно з якої спорт є органічною частиною фізичної культури [2, с. 492]. Законодавець визначає спорт як діяльність суб’єктів сфери фізичної культури і спорту, спрямовану на виявлення та уніфіковане порівняння досягнень людей у фізичній, інтелектуальній та іншій підготовленостях шляхом проведення спортивних змагань та відповідної підготовки до них. Спорт має такі напрями: дитячий спорт, дитячо-юнацький спорт, резервний спорт, спорт вищих досягнень, професійний спорт, спорт ветеранів, олімпійський спорт, неолімпійський спорт, спорт інвалідів тощо (ст. 1 Закону України «Про фізичну культуру і спорт»).

Окремо відзначимо, що у правоохоронних органах формуються збірні команди з відповідного виду спорту, які беруть участь у змаганнях різних рівнів, спортивних заходах, спартакіадах тощо. Керівниками правоохоронних органів приділяється особлива увага підвищенню рівня фізичної підготовки та укріпленню здоров’я підлеглих працівників. Як приклад можна навести хоча б директиву Міністерства

внутрішніх справ України (МВС) «Про підвищення фізичної підготовки працівників органів внутрішніх справ» [3].

Особливістю організації фізкультурно-оздоровчої і спортивної діяльності у правоохоронних органах є те, що відповідними центральними органами виконавчої влади (в тому числі правоохоронних органів) можуть створюватись заклади фізичної культури і спорту, зокрема спортивні комітети, клуби, бази тощо. Заклади фізичної культури і спорту можуть створювати у встановленому порядку дитячо-юнацькі спортивні школи [1]. Виходячи з цього для здійснення управління фізичною підготовкою та спортивною діяльністю у правоохоронних органах можуть створюватись окремі структурні підрозділи. Останні, у свою чергу, безпосередньо реалізують державну політику, спрямовану на розвиток фізичної культури і спорту. Саме на них покладається основне завдання у сфері реалізації всеукраїнських програм з пропаганди здорового способу життя, виконання відомчих нормативно-правих актів, що регламентують проведення фізичної підготовки серед особового складу.

Для забезпечення якісної підготовки фахівців правоохоронної діяльності, розвитку необхідних морально-вольових якостей, достатньої фізичної підготовленості в правоохоронних органах викладається навчальна дисципліна «Спеціальна фізична підготовка», яка поєднує елементи фізичного виховання та відповідно фізичної підготовки і має не лише професійне, а й загальноосвітнє та загальнорозвиваюче спрямування.

Не можна не відзначити, що правоохоронні органи (в особі уповноважених структурних підрозділів), забезпечуючи організацію фізичної підготовки їх працівників, проведення різних спортивних заходів, створюючи заклади фізичної культури і спорту, та відповідно працівники правоохоронних органів відіграють значну роль у розвитку фізичної культури і спорту. У свою чергу визначення понять «фізична культура» і «спорт» законодавець починає з наступної тези: «діяльність суб’єктів сфери фізичної культури і спорту». При цьому суб’єктами сфери фізичної культури і спорту названо фізичних або юридичних осіб, які здійснюють свою діяльність з метою розвитку фізичної культури і спорту та відносить до них: фізичних осіб, які займаються фізичною культурою і спортом, у тому числі спортсменів; фахівців сфери фізичної культури і спорту; заклади фізичної культури і спорту; відповідні органи влади (ст. 1 Закону України «Про фізичну культуру і спорт»).

Такий підхід законодавця до формулювання окреслених нами понять дає підстави зробити висновок, що правоохоронні органи як відповідні органи влади та їх працівники – спортсмени (наприклад, директивою МВС «Про підвищення фізичної підготовки працівників органів внутрішніх справ» одним із основних критеріїв при відборі на службу в органи внутрішніх справ визначено наявність у відповідних кандидатів спортивного звання і розрядів з видів спорту), відіграючи значну роль у розвитку фізичної культури і спорту, є суб'єктами сфери фізичної культури і спорту.

Для підтвердження наших висновків ми наведемо також наступний факт. У 1924 р. було засновано Всеукраїнське фізкультурно-спортивне товариство «Динамо» (нині – фізкультурно-спортивне товариство «Динамо» України). З перших днів свого існування динамівці створювали за місцем служби фізкультурно-спортивні осередки, здійснювали шефство над дитячими колоніями та комунами, школами, фабриками, заводами. Вони створювали підприємства, де виготовляли спортивний інвентар, будували свої спортивні бази та надавали їх для навчання, тренування і проведення змагань. Відомчими колективами фізкультурно-спортивного товариства «Динамо» України є всі силові та правоохоронні міністерства та відомства України, а саме: Міністерство внутрішніх справ України; Міністерство надзвичайних ситуацій України; Служба безпеки України; Державна прикордонна служба України; Генеральна прокуратура України; Державна митна служба України; Антимонопольний комітет України; Управління державної охорони України; Державна податкова служба України; Державна пенітенціарна служба України; Державна служба спеціального зв’язку та захисту інформації України [4] тощо. З огляду на викладене та відповідно до положень ст. 30 Закону України «Про фізичну культуру і спорт» необхідно вирішити питання щодо переліку конкретних правоохоронних органів, які відповідно є суб'єктами сфери фізичної культури і спорту. Вирішення даного питання є важливим, з одного боку, відповідно до поставлених нами завдань – з метою виокремлення правоохоронних органів із сукупності державних органів, де здійснюється фізична підготовка, з іншого – у зв’язку з необхідністю належної реалізації положень Закону України «Про фізичну культуру і спорт», а саме: визначити ті органи державної влади, де має здійснюватись фізична підготовка; реалізовуватись положення щодо необхідності врахування рівня фізичної підготовленості при призначенні на вищу посаду у даному органі,

створенні окремих структурних підрозділів у таких органах для забезпечення організації фізичної підготовки тощо. Для отримання відповіді на дане питання для початку звернемося до нормативних джерел закріплення терміна «правоохоронні органи», їх поняття та переліку.

Конституція України [5] у ч. 2 ст. 17 зазначає, що «забезпечення державної безпеки і захист державного кордону України покладаються на відповідні військові формування та правоохоронні органи держави, організація і порядок яких визначаються законом». Окрім Основного закону держави, де лише побічно зазначається поняття «правоохоронні органи», чинне законодавство надає такі визначення останніх. Зокрема, у Законі України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» [6] правоохоронні органи визначено, як «органі прокуратури, внутрішніх справ, служби безпеки, Військової служби правопорядку у Збройних Силах України, митні органи, органи охорони державного кордону, органи державної податкової служби, органи і установи виконання покарань, слідчі ізолятори, органи державної контрольно-ревізійної служби, рибоохорони, державної лісової охорони, інші органи, які здійснюють правозастосовні або правоохоронні функції». У Законі України «Про основи національної безпеки України» [7] правоохоронні органи визначено як «органі державної влади, на які Конституцією і законами України покладено здійснення правоохоронних функцій». Як «державні органи, які відповідно до законодавства здійснюють правозастосовні або правоохоронні функції» визначає правоохоронні органи Закон України «Про демократичний цивільний контроль над воєнною організацією і правоохоронними органами держави» [8]. Зі змісту Закону України «Про фізичну культуру і спорт» випливає, що правоохоронні органи необхідно відносити до «спеціальних служб» (ст. 30).

Вищеведене дає змогу зробити висновок щодо різного законодавчого тлумачення даного терміна. Разом із тим, не визначено й чіткого переліку органів, які можуть називатись правоохоронними. Більш логічним вбачається підхід, відповідно до якого у законодавчому акті вказується, що конкретний орган є правоохоронним, що характерне для законів України «Про Службу безпеки України», «Про державну охорону органів державної влади України та посадових осіб», «Про державну прикордонну службу України» та низки інших законодавчих актів. Проте даний підхід не отримав поширення у законотворчій практиці [9, с. 212, 217]. Перерахувати ж усі органи, які виконують правоохоронні

функції, практично неможливо через велику їх кількість та у зв'язку з реформуванням самої системи правоохоронних органів.

Серед науковців також немає єдиного підходу до розуміння терміна «правоохоронні органи». О. М. Бандурка та О. К. Безсмертний розуміють останні як установи й організації, основними завданнями діяльності яких є забезпечення законності, боротьба зі злочинністю й іншими правопорушеннями [10, с. 6]. На думку С. Ф. Денисюка, правоохоронні органи – це система органів, які уповноважені державою здійснювати нагляд і контроль за точним і неухильним додержанням законів усіма громадянами, службовими особами, підприємствами та організаціями, забезпечувати правопорядок, застосовувати засоби державного примусу до його порушників [11, с. 127]. О. М. Музичук визначає правоохоронні органи як державні органи, метою утворення та діяльності яких є охорона та захист прав і свобод громадян, інтересів суспільства і держави, насамперед від злочинних посягань, що є визначальним (основним) у їх діяльності, і які у зв'язку з чим та на професійній основі виконують правоохоронні завдання, функції та повноваження, здійснення яких передбачає можливість застосування державного примусу, а їх працівники мають підвищений соціально-правовий захист, який обумовлений особливостями проходження ними так званої «правоохоронної служби» [9, с. 226].

Як наслідок, у науковій літературі до правоохоронних органів автори відносять: «органи суду, прокуратуру, органи внутрішніх справ, Службу безпеки України, митні органи, податкову міліцію» [12, с. 88]; «органи внутрішніх справ, державну податкову службу, Службу безпеки України, митні органи, Державну прикордонну службу, Антимонопольний комітет, Державну контролально-ревізійну службу, Управління Державної охорони, Державний департамент України з питань виконання покарань, Державний департамент фінансового моніторингу, Державний комітет України з питань технічного регулювання та споживчої політики, Державну інспекцію рибохорони, Державну лісову охорону, Державну екологічну інспекцію, Державну санітарно-епідеміологічну службу, Державну архітектурно-будівельну інспекцію» [13, с. 182]; «органи прокуратури,

внутрішніх справ, служби безпеки, митні органи, органи охорони державного кордону, органи державної податкової служби, державної контролально-ревізійної служби, рибохорони, лісової охорони, інші органи, що здійснюють правозастосовні та правоохоронні функції» [14, с. 127] тощо. Очевидно, що нечіткість нормативних і наукових визначенень поняття та переліку правоохоронних органів створює низку труднощів під час правозастосовної діяльності, що стосується й визначення органів, де має здійснюватись фізична підготовка.

На думку О. М. Музичука, «однією із принципових проблем, яка потребує невідкладного вирішення, є відповідь на питання: чи всі органи, які традиційно називаються правоохоронними (органи внутрішніх справ, Служби безпеки України, Державна податкова служба України тощо), є правоохоронними». Підтримуючи позицію науковця, варто зазначити, що не всі, а лише ті органи, які безпосередньо виконують правоохоронні завдання та функції. Усі інші служби (підрозділи) таких органів статусу правоохоронних мати не повинні, оскільки виконують функції забезпечення [9, с. 248].

Отже, на нашу думку, до правоохоронних органів, серед працівників яких у обов'язковому порядку має здійснюватись фізична підготовка, слід віднести органи внутрішніх справ України, Службу безпеки України, податкову міліцію у складі Державної податкової служби України, що підтверджується відповідними відомчими нормативно-правовими актами.

Зважаючи на вищевикладене, доходимо **висновку**, що правоохоронні органи є суб'єктами сфери фізичної культури і спорту, а фізична культура і спорт відіграють важливу роль у формуванні, зміцненні, збереженні здоров'я громадян, підвищенні працездатності та збільшенні тривалості активного життя, утверджені міжнародного спортивного авторитету України. Разом із тим дана стаття не претендує на повне висвітлення питань, що стосуються визначення місця та ролі правоохоронних органів у сфері фізичної культури і спорту, у зв'язку з цим особливості організаційно-правового регулювання фізичної підготовки у конкретних правоохоронних органах становить перспективний напрям подальших наукових пошуків.

Список використаної літератури

1. Про фізичну культуру і спорт : закон України від 24 груд. 1993 р. № 3808-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 14. – Ст. 80.
2. Административное право Украины : учеб. для студ. вузов юрид спец. / [Ю. П. Битяк, В. В. Богуцкий, В. Н. Гаращук и др.] ; под ред. Ю. П. Битяка. – 2-е изд., перераб. и доп. – Х. : Право, 2003. – 576 с.
3. Про підвищення фізичної підготовки працівників органів внутрішніх справ : директива Міністерства внутрішніх справ України від 5 жовт. 2004 р. № 10. – К. : МВС України, 2004. – 6 с.

4. Історія та сьогодення [Електронний ресурс] / Фізкультурно-спортивне товариство «Динамо» України. – Режим доступу: <http://dynamo.ua/istoria>.
5. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
6. Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів : закон України від 23 груд. 1993 р. № 3781-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 11. – Ст. 50.
7. Про основи національної безпеки України : закон України від 19 черв. 2003 р. № 964-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 39. – Ст. 351.
8. Про демократичний цивільний контроль над воєнною організацією і правоохоронними органами держави : закон України від 19 черв. 2003 р. № 975-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 46. – Ст. 366.
9. Музичук О. М. Контроль за діяльністю правоохоронних органів в Україні : [монографія] / О. М. Музичук. – Х. : ХНУВС, 2010. – 654 с.
10. Судебные и правоохранительные органы Украины : [учебник] / под ред. А. М. Бандурки. – Х. : Ун-т внутр. дел, 1999. – 350 с.
11. Денисюк С. Ф. Громадський контроль як гарантія законності у адміністративній діяльності правоохоронних органів в Україні : [монографія] / С. Ф. Денисюк. – Х. : Золота миля, 2010. – 368 с.
12. Куліш А. М. Правоохоронна система України : адміністративно-правові засади організації та функціонування : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07 / Куліш Анатолій Миколайович. – Х., 2009. – 432 с.
13. Суд, правоохоронні та правозахисні органи України : підручник / [О. С. Захарова, В. С. Ковальський, В. С. Лукомський та ін.] ; відп. ред. В. Т. Маляренко. – 3-те вид., переробл. і доповн. – К. : Юрінком Інтер, 2007. – 352 с.
14. Скаакун О. Ф. Терія государства и права : [учебник] / О. Ф. Скаакун. – Х. : Консум ; Ун-т внутр. дел., 2000. – 704 с.

Надійшла до редколегії 11.02.2012

КОВАЛЕВ И. Н. ПРАВООХРАНИТЕЛЬНЫЕ ОРГАНЫ КАК СУБЪЕКТЫ СФЕРЫ ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ И СПОРТА

Проанализировано понятие физической подготовки, физической культуры и спорта, обозначена их взаимозависимость. Исследована сущность понятия правоохранительных органов, установлен их перечень. Доказано, что правоохранительные органы являются субъектами сферы физической культуры и спорта.

KOVALYOV I. LAW ENFORCEMENT AGENCIES AS SUBJECTS OF PHYSICAL CULTURE AND SPORT SPHERE

The notion of physical training, physical culture and sport is analyzed, their correlation is outlined. The notion of law enforcement agencies is researched, its list is found out. It is proved that law enforcement agencies are subjects of physical culture and sport.

УДК 342.51

С. І. ЛЕКАРЬ,

кандидат економічних наук,
заслужений економіст України,
заступник міністра внутрішніх справ України – керівник апарату

ОРГАНИ ВНУТРІШНІХ СПРАВ ЯК СУБ'ЄКТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Охарактеризовано систему правоохранних органів, визначено місце органів внутрішніх справ у системі суб'єктів забезпечення економічної безпеки держави. Уточнено основні завдання і функції органів внутрішніх справ як суб'єкта забезпечення економічної безпеки держави.

Одним із важливих напрямків державної діяльності суверенної та незалежної України є правоохранна діяльність, спрямована на забезпечення принципу верховенства права у нашому суспільстві. Завдання правоохранної діяльності полягають у захисті встановленого Конституцією України суспільного ладу держави, економічної та політичної систем, прав і

законних інтересів громадян, підприємств, установ, організацій, суб'єктів усіх форм власності, економічної та територіальної цілісності України. Особливе місце серед завдань правоохранної діяльності посідає захист прав та свобод людини, її життя, здоров'я, честі, гідності, недоторканності та безпеки [1, с. 3]. Досліджуючи основні завдання правоохранних органів,